

Erik-Jansismen*

Vilket besynnerligt tidstecken, att inom vårt gamla, lugna, stela i sin renlärighet så trygga Sverige en sådan kraftig villfarelse, ett så ruskigt vilt lärdomsväder kunnat uppstå, som inom ett år bortsopat många hundrade av våra bröder över världshavet in i Amerikas skogar! Att svenskt bondfolk, som ifrån spädaste ålder genom katekesen och »nattvardsläsningen» blivit vanda vid att åtminstone om *läran* tänka och tala alla ett, kunnat så hastigt därhän förvillas, att de av idel religionsnit fördöma och förbränna sina gamla välkända religionsböcker och däribland den renaste, kraftigaste, med de härligaste frukter krönta skrifttolkning (*Luthers*), uppgöra egna ömkliga tolkningar och därpå, anropande Gud om förbannelse över sitt fädernesland, inpacka sig inom skepp och fara bort över havet! Men som detta allt är oss alla bekant, tala vi icke längre om själva händelserna; i dess ställe torde det vara av vikt att påpeka de lärdomar, som vi böra hämta av en sådan företeelse.

Vi arma människor! När vi hava frid och allt är väl i våra bygder, när vi hava överflöd på Guds ord och goda tillfällen till uppbyggelse, hava trogna ordets tjänare och en ren lära, då tycka vi, att det skall alltid så vara, då äro vi dels säkra och stolta, menande, att intet ont kan vederfaras oss, dels otacksamma och kallsinniga, så att vi med Israels barn »vämjäs vid den lösa maten». Och se, då skall sådant hända, som vi här hava för våra ögon. Både *otacksamheten* och *högmodet* hava denna Guds dom över sig. Se 2 Tess. 2:11; Luk. 2:51–53. Detta är det första, vi här böra lära.

För det andra må ingen tro, att villfarelsen är så grov i sin början, eller att den någonsin, när den framställes av sina anhängare, låter så grov, att man icke behöver frukta att bliva bedragen. Hör blott ett av de argument, varmed denna lära om en *trogens fullkomliga syndfrihet* förfäktas, och du skall snart vara färdig att säga: det är ju alldeles rätt! Sedan först bättringen och tron blivit alldeles rätt beskrivna, och de åhörandes sinnen därigenom redan blivit glada och vidöppna, så tillägger talaren: »Nu står det vidare, att *Kristus skall bo genom tron i våra hjärtan*. Och är det icke så?» »Jo.»

»Nå, skall Kristus då bo tillsammans med synden?! Älskar han att i sin boning behålla litet synd kvar? Eller är han för svag att strax utrensa all synd? Så vida han icke antingen *älskar* synden, eller ock är *för svag* att utrensa den, så måste han ju genast göra det» o. s. v. Är icke detta väl och starkt talat?

Den som då icke vet att svara: Ja, om ordet visar, att det är hans *beslut*, hans *regeringssätt*, hans *löfte* att, efter sin allmakt, på en gång utrota allt ont, så sker det så, som I sägen. Men av ordet finner jag, att han i *nådens rike* *regerar efter nådens lagar* - regerar icke med sin *allmakt*, såsom han regerar sol, måne och stjärnor, utan att han uppfostrar oss med sitt ord och sin Ande, efter en viss nådens ordning. Om han brukade sin allmakt i nådens rike, så skulle han ock i hast omvända och rensa hela världen o. s. v. Den som icke ihågkommer eller vet att erinra sig något sådant, är snart övervunnen.

Och när nu först en viss idé fastnat i hjärtat eller i inbillningen, och man då går till ordet med detta färgglas för ögonen, så tycker man sig ock i ordet se idel bekräftelser därpå; ty även utan uppsåt tydes nu allt efter samma idé; man vet nämligen, huru i alla saker inbillningskraften inverkar på förståndet, på själens öga. Kommer nu här till, att man redan är mera mån om den nya idén, än om blotta sanningen, då uppkommer detta falska, oredliga umgående med Guds heliga ord, att man icke i sanning söker att blott få veta, vad bibeln kan lära, utan man söker efter stöd för sin redan fattade och kära mening; då flyger man, plockar man, väljer man, sönderrycker man skriftens ord, efter som det bäst tjänar för den nya idéns förfäktande. Då går man steg för steg till sin förvillelse och förblindelse.

Vad nu ifrågavarande villfarelse angår, så låg dessutom i själva dess egna riktning en mäktig tjuvningskraft. Vilken skulle väl frukta för någon fara, då det ju blott var fråga om en större *helighets* vinnande? Det var ju icke fråga om att göra folket ogudaktigare, utan frommare! Man kan väl aldrig bliva för mycket from och ren, eller

böra frukta för att göra något, som därtill skall tjäna! Det var just denna villfarelsens egna riktning, som gjorde, att den också grep och fängslade så många redliga själar, vilka i sin andliga fattigdom aldrig kunna vara nöjda med sig själva, utan alltid sucka över just denna brist i helighet och kraft, som förföraren angrep, bestraffade och anförde såsom bevis på, att de voro på en orätt väg; och det hade de ofta själva fruktat, nämligen att de voro på orätt väg; ty detta är de redliga själarnas största fruktan. Då nu härtill kom, att *Kristus* och *tron* icke förnekades, utan lades till grund, vilken skulle icke då öppna mun och hjärta?

Ja, se! var det icke alltid egenrättfärdighetens och självhelighetens utmärkande onda, att ingen kan frukta, att i den är någon fara? För *oheligheten* kan man dock lära att rädas, men att rädas för *självhelighetens* fara, det är icke snart lärt, i synnerhet när, såsom skedde både här och hos galaterna, man icke förnekar Kristus och tron, utan endast till sakens fullkomnande vill därtill lägga ett särskilt företag för att varda rätt helig. Ja, vem skulle väl då rädas för någon fara? Man kan ju sannerligen aldrig nog vinnlägga sig om helgelse! Det är just genom denna sammanblandning av härliga sanningar med sina förförelser, som det hela blir »en *kraftig* villfarelse».

Men särdeles mäktig blev förföraren över dessa lösliga kristna, som icke hade något »*rättfärdighetens pansar*» (Jes. 6:14), som umgingos med härskande synder och hade sjuka samveten; ty när han angrep deras odygder och de nödgades däruti giva honom rätt, så följde de även med, när han uppgav sättet att få saken botad; helst när desamma icke heller voro »*omgjordade med sanning*» (v. 14), icke voro vana vid att själva föra svärdet (v.17), utan hade åtnöjt sig med att blott höra läraren och nu voro mindre rotade i själva ordet.**

Men det är ännu en omständighet, varigenom all uppträdande villfarelse vanligen mycket vinner - den nämligen, att idéns nyhet gör sina anhängare livliga, varma, verksamma; då däremot den rena lärans försvarare, även fastän de äro levande kristna, just därigenom att *deras* sak är gammal, ofta äro mindre livliga och rörliga. Detta förvillar då de enfaldiga, som mena, att de förras livlighet är bara Guds Ande och ett bevis på deras saks riktighet. Men mycket starkare inverkar denna omständighet, om renlärighetens försvarare också äro döda sovande, oskickliga, världslikställiga.***

Men den märkvärdigaste och minnesvärdaste lärdom, som denna villfarelse lämnat efter sig, är den, som vi hämta av dess *verkningar på det andliga livet*. Det har här blivit uppenbart och lagt i dagen, vad som ofta eljest sker tyst och hemligt, nämligen huru snart en sådan villfarelse kan taga bort livet. Det har här bevisat sig, att själar, som en gång varit väckta av Guds Ande blott genom villfarelsen kunna åter helt insövas; att ögon, som en gång varit av Herren öppnade, åter blivit tillslutna, förblindade.

Det är många av oss, som samtalat med detta arma folk och frågat: Säg på allvar, finns verkligen intet ont hos dig, icke ens någon frestelse av köttet? Och det har visat sig, att de på fullt allvar trott och tyckt, att icke det ringaste onda funnits kvar hos dem. Och fastän man kunnat förehålla dem påtagliga, för människoögon framträdande syndaoarter, såsom vrede, lögn o.s.v., så hava de antingen förnekat själva saken, eller ock förklarat dem för att icke vara synd. Och sådant har varit händelsen med själar, som en gång varit allvarligt väckta, som några månader förut voro de mest samvetsgranna och ödmjuka. Är det icke en bedrövlig verkan av villfarelsen?

Mången kristen tänkte vid denna villans början: De skola icke länge kunna förbliva däri; deras egen erfarenhet skall snart övertyga dem, att de icke äro syndfria. Men det har här blivit uppenbart, att det icke alltid går så; utan att villfarelsen kunnat så tjusa och förblinda dem, som nu är visat, att de på fullt allvar tyckt sig vara alldeles rena och förblivit däri år från år. Och när man icke mera känner synden, huru är det då med det andliga livet, med Andens verk i själen? Villfarelsen har nämligen bragt dem till det ohyggliga bemödandet att stå emot Andens bestraffningar, att försöka kväva och döda Anden, som straffar dem för synd.

Ty som de lära, att tron på Kristus innebär och fordrar, att man skall anse sig ren från all synd, nämligen ren uti sig själv, genom Kristi inneboende - icke blott inför Gud genom Kristi förtjänst - så anse de varje övertygande om deras syndighet för ett sataniskt anfall emot tron, för den farligaste frestelse.

Därför anse de för en plikt, varpå liv och salighet hänger, att emotstå all sådan övertygelse. Och tänk nu, när människan med avsikt strider emot det, som utgör hela den ena stora delen av den helige Andes arbete uti oss, nämligen att övertyga oss om synd, vad skall då bli därav? Plägar det icke vara nog lätt för Adams barn att anse sig vara utan synd? Är det icke nog arbete för Herrens Ande att övertyga oss om synden? Här måste det ju snart bli dödd utav. Vad Gud ännu kan göra med de förvillade, är honom själv förbehållet, men det veta vi, att kväves och förloras syndakänslan, så är all tro på Kristus ett tomt inbillningsverk, ja, Kristus och hans salighet förlorade. Lycklig den, som i tid tager lärdom av andras skada!

* Så kallades ett lärdomsväder, som på 1840-talet uppstod i Hälsingland, efter sin förnämste apostel, Erik Jansson, vilken lärde, att en kristen är syndfri även i sitt kött, och uppmanade sina anhängare att bränna upp alla andliga skrifter utom bibeln, även Luthers. Slutligen förmådde han sina trosbröder att utvandra till Amerika, där sekten efter en tid upplöstes.

** Man vet t.ex. huru det gick för Erik-Jansismen i Västerbotten, där de s.k. »läsarna» egentligast göra gagn för namnet, själva närande sig med ordets *läsning*, med sin *Luther* och *bibeln*. Dit kommo också tvenne Erik- Jansiska predikanter, angrepo de kristna på åtskilliga ställen och ville omvända dem; men här mötte de stridsvant folk, som med ordet slog dem tillbaka, så att de ingenting vunno.

*** Därom berättade en ifrån Erik-Jansismen återkommen kristen: »Det, som mest förvillade mig, var, att vår komminister, som är ansedd för att vara en så rättsinnig lärare, var så stel och kallsinnig och världslig, mot vad Erik-Jansarne voro; ty de voro så livliga och allvarliga och försakande. Visst var komministern stundom ivrig och nitisk, men det var blott, när han stridde mot oss; emellanåt var han stel och världslig. Detta var det, som mest förvillade mig.»

C-O Rosenius 1845

© Pietisten 2026

Texterna får användas fritt om ditt syfte är att främja Kristi rikes tillväxt.

www.pietisten.com